
DAT FOTOGRAFEER JE TOCH NIET?!

Handboek voor fotograferen bij afscheid

Boukje Canaan

ALGEMENE SAMENVATTING

Belangrijkste aandachtspunten bij het fotograferen van een uitvaart

Wanneer je gevraagd wordt voor een afscheidsreportage terwijl je hier geen kennis van, of ervaring in hebt kun je misschien beter weigeren. Wil je de opdracht toch aannemen dan zijn er belangrijke zaken waar je rekening mee moet houden.

Wees op tijd aanwezig. Laat op de juiste manier (non)verbaal weten dat je er bent als fotograaf. Ben zelfverzekerd en straal vertrouwen uit. Wees tegelijkertijd onopvallend. Loop niet in de weg, trek geen aandacht naar je toe en neem strategische plekken in. Loop op gepaste momenten en draag gepaste kleding. Gebruik geen flits maar gebruik andere technieken die bekend zijn bij de professionele fotograaf. Maak geen geluid met je camera. Zorg voor voldoende en verschillende foto's vanuit verschillende perspectieven om je beeldverhaal te kunnen maken. Schuw de intimiteit niet. Houd tijdens je werk contact met de mensen waarvoor je de reportage maakt. Zo kun je flexibel reageren op eventuele wensen. Heb oog voor het onverwachte en blijf rustig onder alle omstandigheden.

Camera-instellingen en verdere technieken van de afscheidsfotograaf

Hoewel van een professionele fotograaf gedegen kennis van de camera verwacht mag worden, zijn er voor de afscheidsfotografie extra aandachtspunten. Als afscheidsfotograaf heb je vaak te maken met tegenlicht, fel licht, donkere omgevingen en overbelichting. Je moet hier dus goed mee om kunnen gaan. Daarnaast moet je stil kunnen werken en moet je scherpe foto's kunnen maken van mensen die bewegen, ook in donkere ruimtes en met tegenlicht. Weet hoe je de juiste witbalans kunt inregelen en pas de witbalans bij het verlaten van de ruimte aan. Ken de schaal van Kelvin zodat je de waardes kunt herkennen bij het teruglezen van de metadata van iedere foto.

Omdat je vaak in lichtarme situaties werkt heb je goede spullen nodig. Denk aan kwaliteit en lichtsterkte van je lens, en de mogelijkheden van je body. Ook heb je een goede computer nodig met meerdere harde schijven om backups te kunnen maken. Ook heb je goede softwareprogramma's nodig voor je nabewerking.

Termen die je tegenkomt in de uitvaartwereld

In deze branche kom je bepaalde termen tegen. Het is goed om te weten wat deze termen inhouden. Denk hierbij aan fotografietermen zoals metadata, IPTC gegevens, XMP en RAW-bestanden. Denk hierbij aan afscheidstermen zoals defileren, uitvaartbegeleider, wade en coping.

Hoe en waar je kunt bewegen tijdens het fotograferen van een uitvaart

Er zijn technieken om op de juiste manier te kunnen bewegen zodat je een zo compleet mogelijk beeldverhaal kunt maken zonder de nabestaanden en gasten tot last te zijn. Denk hierbij aan het innemen van strategische plekken. Maar ook je houding, de manier waarop je

loopt en het moment waarop je beweegt zijn belangrijk. Maak alleen geluid wanneer dit niet opvalt en loop niet in de weg. Je zorgt er tijdens het fotograferen voor dat mensen non-verbaal met je kunnen communiceren. Bovendien beweeg je op zo'n manier dat je met je foto's een compleet beeldverhaal kunt maken met foto's die raken. De manier waarop

je hoort te bewegen is te vergelijken met een ninja. Om je hierin te oefenen gebruik je ademhalingstechnieken, meditatie, yoga en sport. Wanneer je niet lenig bent of reuma hebt kun je dit werk ook doen. Je dient dan wel vooraf je posities te bepalen.

Ook je kleding en apparatuur mogen niet opvallen.

Waarom zelfvertrouwen voor de afscheidsfotograaf belangrijk is

Als afscheidsfotograaf dien je zelfverzekerd te zijn. Je kunt dan beter connectie maken en emotie vangen. Je schept duidelijkheid, geeft vertrouwen en krijgt betere foto's. Er zijn allerlei manieren om je zelfverzekerdheid te verhogen.

Van iets verdrietigs iets moois maken

Een fotoboek bevat een beeldverhaal en wordt gebruikt om bij na te kunnen praten. Realiseer je dat het ook bekeken kan worden door (toekomstige) kinderen van de nabestaanden.

Een beeldverhaal wordt gemaakt uit verschillende typen foto's: enscenering, details, hoofdpersonen, relaties, actie, actie-reactie / shot-tegenshot. Van iedere gebeurtenis kun je in zes beelden een verhaal vertellen: setting in totaalbeeld, detail, mensen in beeld in relatie tot het onderwerp, het onderwerp, moment van actie / non actie, detail hiervan.

Wanneer je een opdracht niet aanneemt en hoe je dit communiceert

Je hoeft niet elke opdracht aan te nemen. Het moment van de reportage kan je bijvoorbeeld niet uitkomen vanwege ziekte, vakantie of verhuizing of iets dergelijks. Ook wanneer het te dichtbij komt, of wanneer je weinig kennis hebt over een bepaalde religie kun je de reportage weigeren. Dit doe je duidelijk, en met voldoende correctie informatie. Je kunt de opdracht ook doorgeven aan een collega.

Voorbereid zijn op een telefonische aanvraag

Om goed voorbereid te zijn op een telefonische aanvraag dien je te weten hoe je je bedrijf wilt voeren. Wanneer je dat weet, kun je een lijst opstellen van vragen die je wilt stellen en informatie die je wilt geven. Geef niet meteen concreet antwoord op vragen over de prijs. Achterhaal eerst wat precies de wensen zijn. Na het telefonisch contact stuur je een samenvatting per mail.

Wat is rouw?

Rouw treedt op bij intens verlies en het komt meer voor dan we denken. Bij rouw gaat het vooral om de manier waarop mensen met rouw omgaan. Dit is voor iedereen anders. Er is daarom geen handleiding voor. Dat maakt rouw lastig. Er zijn verschillende symptomen bij rouw, verschillende uitingen, verwachtingen en problemen.

Elisabeth Kübler Ross kwam met de vijf rouwfasen in de laatste levensfase. (Ontkenning en isolering, boosheid/woede, onderhandelen of marchanderen, depressie en aanvaarding.) Deze opdeling in rouwfasen werd onterecht toegepast op andere vormen van rouw.

Volgens Manu Keirse is rouw een werkwoord. Je hebt rouwtaken. Onder ogen zien van de realiteit van het verlies, ervaren van de pijn, aanpassen aan de omgeving zonder de overledene, opnieuw leren genieten en herinneringen levendig bewaren.

Prof. dr. Margaret Stroebe en dr. Henk Schut kwamen met het duale procesmodel. Hiermee gaven zij aan dat er geen volgorde is in hoe men de rouw doorleeft en dat het een schommelbeweging is, tussen verliesgericht en herstelgericht bezig zijn.

Johan Maes stelt dat rouwen mede bepaald wordt door 'hechting'. Hij zette het integratief verliesmodel neer. Daarin zijn de belangrijkste ontwikkelingen en visies uit rouwonderzoeken van de laatste decennia opgenomen.

Naast verschillende emoties, zijn er ook verschillende mythen rondom rouw. (Je moet loslaten, tijd heelt alle wonden, rouw kun je verwerken, rouw verloopt in stadia, mensen die doorgaan met hun leven ontkennen de rouw, wanneer je weer kunt lachen gaat het weer goed met je, alleen met professionele rouwhulp kom je er weer bovenop, het ergste dat je kunt meemaken is je kind verliezen).

Copingstrategieën

Er zijn zeven copingstrategieën: Actief aanpakken, Sociale steun zoeken, Vermijden, Palliatieve reactie, Depressief reactiepatroon, Expressie van emoties, Geruuststellende gedachten en wensdenken. Mensen hanteren zowel meerdere als verschillende copingstrategieën. Sommige werken beter dan andere.

Omgaan met rouwenden

Je hebt tijdens je werk te maken met gedrag en emoties van anderen, vooral rouwenden. Het is belangrijk dat je hier goed mee om weet te gaan. Over het algemeen verwacht men dat je 'gewoon' met mensen om kunt gaan in deze situatie. Dat je empathisch bent. Dat je je kunt inleven. Maar je hoeft niet zo ver mee te bewegen dat je gaat huilen. Je moet nog altijd zorgen voor de ruimte tussen meeleven en reageren. Er zijn verschillende veelvoorkomende gedragingen waarop je je kunt voorbereiden.

Volgens uitvaartverzorgers zijn er vijf positieve gedragskenmerken van een uitvaartfotograaf: onzichtbaar zijn, bescheiden en ingetogen zijn, overzicht bewaren, initiatief tonen, professionele afstand bewaken, geruisloos zijn. Negatieve gedragingen zijn: dominantie in gedrag en geluid, doelloos fotograferen, emotioneel reageren.

Jouw gedrag beïnvloedt de foto's die je van rouwenden maakt. Doe het dus goed. Bedenk ook dat het belangrijk is om op de juiste manier het contact af te sluiten. Doordat mensen in rouw zijn, merken ze niet al jouw stappen op, of vergroten ze ze juist. Afsluiten van het contact is onderdeel van het proces.

Rouwenden helpen

Als afscheidsfotograaf bied je rouwenden meer dan 'alleen' foto's. Je kunt rouwenden helpen. Luister, vraag naar informatie over het gebeurde, geef warmte en genegenheid en laat de herinnering levendig zijn.

Leren door zelfreflectie

Houd een dagboek bij om te bekijken hoe jouw reacties waren bij ieder nieuw gezin waar je aanwezig was voor een afscheidsreportage. Dat doe je in alle situaties, dus ook wanneer het goed ging. Beschrijf hierbij wat er moeilijk was, of lastig. Beschrijf wat je goed hebt gedaan, of wat gelukkig goed uitpakte. Wat zou je opnieuw kunnen doen? Wat zou je een volgende keer beter of anders willen doen?

Communicatie en gedrag ten opzichte van nabestaanden

Verstop je niet. Bij de communicatie met nabestaanden hoor je vertrouwen uit te stralen. Zorg voor een goede planning, zodat je zo min mogelijk stress ervaart. Ben voorbereid op spoedaanvragen en weet welke vragen je beantwoord wilt hebben. Probeer open te staan

om verbinding te kunnen maken met nabestaanden. Probeer geen oordeel te hebben en accepteer de mensen zoals ze zijn.

Communicatie en gedrag ten opzichte van de uitvaartverzorgers

Zorg dat je voorbereid bent op een eerste contact. Ben zo helder mogelijk over zaken waar vragen over kunnen zijn, over wat men van je kan verwachten. Alles wat je belooft moet je waarmaken, zorg ervoor dat je de uitvaartverzorgers niet in een kwaad daglicht zet tegenover de nabestaanden. Ben altijd op tijd. Deel je foto's met niemand en stuur de factuur op tijd.

Communiceren met de buitenwereld

Deel absoluut geen foto's op social media zonder toestemming van je opdrachtgever. Ook geen foto's waarvan je denkt dat ze 'veilig' zijn. Ben integer.

Op een integere manier reclame maken voor je bedrijf

Met blogs kun je reclame maken voor je bedrijf. Je kunt de foto's gebruiken waarvoor je toestemming hebt gekregen van je opdrachtgever. Je kunt tevreden opdrachtgevers vragen om voor je op te treden als 'ambassadeur'.

Hoe je voorbereid bent op elke situatie

Om flexibel te kunnen reageren op onverwachte situaties neem je in je voorwaarden op dat deze kunnen gebeuren. Je vraagt hiervoor begrip. Je blijft communiceren. Je denkt soms buiten de regels. Je houdt overzicht. Je hebt altijd een reservecamera bij je of een second shooter. Je hebt pijnstillers bij je en weet je hoe je affirmaties kunt inzetten bij pijn. Je weet hoe je de focus bij de uitvaart kunt houden. Verder leer je van voorgaande situaties.

Voorspelbare situaties

Veelvoorkomende situaties zijn: bij de familie, in de rouwkamer, bij het vertrek met de overledene, bij de locatie van de dienst (kerk, crematorium, andere locatie). De aankomst van de overledene, het begin van de dienst, de gehele dienst, het einde van de dienst. Bij de crematieoven, op de begraafplaats en eventueel tijdens de condoleance of het informeel samenzijn. Hierop kun je je goed voorbereiden.

Camera's en lenzen

Door het juiste gebruik van camera's en lenzen kun je ervoor zorgen dat je goede foto's kunt maken van een afscheid zonder over te komen als een 'paparazzo'.

Auteursrecht

Als maker van een foto heb je automatisch het recht om te bepalen wat ermee gebeurt. Iemand anders mag hem zonder toestemming niet zomaar namaken, kopiëren of veelevoudigen. Het is lastig om je foto's goed te beschermen. Bovendien moet je ook kunnen waarborgen dat er een vergoeding voor jou als maker bij gebruik is. Als fotograaf kun je bijvoorbeeld telkens nieuwe albums laten printen. Het auteursrecht is exclusief en bestaat tot 70 jaar na je overlijden.

Opstellen van je voorwaarden en hoe je hiermee omgaat

Het waarborgen van de vergoeding bij ander of verder gebruik benoem je in jouw voorwaarden die je vooraf overlegt aan je klant. Ben duidelijk over het auteursrecht zodat er geen misverstanden ontstaan en je de relatie met je klant goed kunt houden. Op de website van Creative Commons kun je licenties vinden. Kies de gewenste licentie en benoem deze in je voorwaarden die je meestuurt met je offerte. Wanneer de klant akkoord gaat met de offerte gaat deze ook akkoord met je voorwaarden.

Exploitatierrecht

Exploitatie van het auteursrecht kan op vele manieren gebeuren, bijvoorbeeld in de vorm van een fotoalbum, een diashow (op USB-stick), een serie foto's in een app, foto's op print voor aan de muur of een fototentoonstelling. Dit is voor de fotograaf een manier om te kunnen blijven verdienen lang na de opdracht zelf.

Portretrecht

Als een fotograaf iemand op de foto zet, komt het portretrecht toe aan de afgebeelde persoon en het auteursrecht aan de fotograaf. Het portretrecht beschermt de beeltenis van de geportretteerde. Wanneer er iemand op een foto duidelijk herkenbaar wordt afgebeeld heeft deze het recht om zich tegen openbaarmaking ervan te verzetten. Foto's van mensen van de koninklijke familie en andere bekende persoonlijkheden mag je niet zonder toestemming vertonen. Van iedere andere geportretteerde dien je toestemming te vragen voordat deze gepubliceerd wordt.

Wanneer je foto's wel en niet mag delen

Je deelt foto's die je voor je opdrachtgever hebt gemaakt niet offline of online zonder enige toestemming. Wanneer je toestemming krijgt, bevestig je dit schriftelijk, per e-mail. Dit geldt ook voor foto's waarop mensen niet herkenbaar in beeld zijn. Ook al heb je juridisch gezien wel het recht om dit te doen, bij afscheidsfotografie ligt dit te gevoelig.

Persoonlijkheidsrecht

Het auteursrecht verschaft de maker ook een zogeheten persoonlijkheidsrecht. Het persoonlijkheidsrecht geeft je de mogelijkheid om bezwaar te maken als anderen je werk aantasten, geweld aandoen of het onder een andere naam of eigen naam op de markt brengen. Met het persoonlijkheidsrecht kun je je ook makkelijker verzetten wanneer een derde wijzigingen aanbrengt in jouw werk.

Bouw met respect voor nabestaanden je portfolio op

Je hebt toestemming nodig van de opdrachtgever voor gebruik van de foto's. Je kunt deze krijgen door:

- Vooraf met de familie af te spreken dat je tegen een gereduceerd tarief fotografeert met

de voorwaarde dat je een aantal (samen overeen te komen) foto's later mag gebruiken

voor je portfolio. (Leg deze afspraak schriftelijk vast.);

- Een uitvaart in scène te zetten;
- Door nabestaanden waarvoor je een rapportage hebt gemaakt nog eens te benaderen. Houd je doelgroep voor ogen. Laat niet teveel zien zodat je mensen nieuwsgierig maakt. Neem sprekende foto's op waar mensen op staan, of in elk geval situaties zoals je ze gaat fotograferen en leveren. Wanneer je een fotoalbum laat printen kies dan voor kwaliteit.

Respect

Er wordt verschillend gedacht over wat respect is. Het kan een gevoel van bewondering zijn, ontzag of eerbied. Het betekent dat je rekening houdt met een ander, en dat je iedereen benadert als gelijke. Als je goed werk levert, op de juiste manier handelt en op een integere manier met anderen omgaat kun je respect ontvangen.

Schuld en goedmaken

Mensen in rouw kunnen overgevoelig zijn. Dit zorgt ervoor dat het vaker kan voorkomen dat je ergens de schuld van krijgt, ook van iets waaraan je niets kon doen. Om een fout goed te maken maak je eerst je excuses, je benoemt wat je inzicht is, vraagt om vergiffenis en benoemt dan wat je eruit geleerd hebt en wat je voortaan anders zult doen.

De AVG

De AVG zorgt voor meer bescherming van privacygegevens. Een afscheidsfotograaf legt ook in foto's persoonsgegevens vast. Hier moet de afscheidsfotograaf zorgvuldig mee omgaan.

AVG voor de de afscheidsfotograaf

Bedenk hoe je voorzichtig omspringt met persoonsgegevens en stel je verantwoordelijk op. Stel een privacyverklaring op, en ga akkoord met privacyverklaringen van andere partijen waarmee je werkt. Stel indien nodig een verwerkingsovereenkomst op en zorg voor een versleutelde website. Een eventueel datalek moet gemeld worden bij de Autoriteit Persoonsgegevens, in sommige gevallen aan de betrokkenen en wanneer spullen zijn verloren door bijvoorbeeld diefstal, ook bij de politie.

Wat moet er in je privacyverklaring staan?

Met behulp van de website <https://www.afscheidsfotograaf.nl/avghulp/> kun je meer informatie vinden en jouw privacyverklaring opstellen. Je privacyverklaring mag niet in je voorwaarden staan.

Omgaan met de angst om emotioneel betrokken te raken

Hechting en levenservaring bepalen of je goed met verdriet kunt omgaan. Als afscheidsfotograaf moet je steeds de reden in gedachten houden waarom je dit werk doet, en voor wie. Bovendien moet je de intimiteit aandurven en tegelijkertijd afstand kunnen bewaren. Het helpt om goed op de hoogte te zijn van rouw, coping, emoties en houding en gedrag. Ook moet je over voldoende empathie beschikken. Wanneer je bang bent dat het je teveel wordt kun je de opdracht doorgeven (natuurlijk in overleg met de nabestaanden). Ook kun je een taakverdeling maken, een andere fotograaf gaat bijvoorbeeld mee of doet de nabewerking of ontwerpt het album. Wanneer je problemen ondervindt door eigen ervaringen kun je EMDR overwegen.

Omgaan met zenuwen

Zelfvertrouwen helpt tegen nervositeit. Verder helpt voldoende rust, overzicht, voorbereiding, kennis, zelfbeheersing, focus, genieten en belonen. Ook zijn er middeltjes tegen nervositeit zoals Rescue van Bachbloesem.

Welke fotomomenten zijn er en welke foto's kun je maken?

Tijdens een afscheid zijn er kenmerkende momenten waar je foto's van moet maken. Denk hierbij aan het sluiten van de kist of wade, het weggrijden of aankomen van het rouwvervoer, de herdenkingsdienst, de begraafplaats, de crematieoven en de condoleance ofwel het informeel samenzijn.

Voorstellen die je je klant kunt doen aangaande het album

Voorafgaand aan het printen bespreek je met de klant het album. Je bespreekt mogelijkheden zoals het aantal bladzijden, het aantal foto's en het aantal albums. Je bespreekt of er tekst moet worden toegevoegd, of foto's van de overledene toen deze nog leefde of de opbaring. Je bespreekt de kaff, het type album, de papiersoort en bijkomende kosten.

Je planning en communicatie aangaande het album

Eerst denk je na over je planning, de prijzen die je hanteert en de mate van inbreng die je je klant toestaat. Vervolgens kun je dit communiceren, bijvoorbeeld via e-mail of een pagina binnen je website.

Welke stappen je neemt op de dag van afscheid

Voor vertrek controleer je of je alles hebt en goed voorbereid bent. Denk aan adressen en telefoonnummers, passende kleding, opgeladen batterijen en tijdsplanning. Denk ook aan eten en drinken voor jezelf, paraplu, visitekaartjes en pen en papier. Op de locatie heb je contact met andere dienstverleners, kijk je waar je je spullen kunt laten, waar je mag komen en of je plekken kunt reserveren voor jezelf. Ook controleer je je instellingen en maak je proefopnamen.

Met wie je samenwerkt tijdens het maken van een reportage

Tijdens je werk heb je contact met uitvaartverzorgers, soms ook met andere afscheidsfotografen, andere dienstverleners en rouwbrancheleden.

Samenwerken met collega's in de uitvaartbranche

Met afscheidsfotografen kun je sparren. Je kunt elkaar helpen bij een grote uitvaart. Ook kun je ze vragen om een opdracht over te nemen. Je kunt van elkaar leren, samen naar lezingen gaan, elkaar helpen in dit vak en samen afscheidsfotografie meer draagkracht geven.

Uitvaartverzorgers regelen veel praktische zaken rondom een uitvaart. Ze bieden ook jouw diensten aan bij de familie en huren jou in. Voorafgaand aan een reportage bespreek je je werkwijze, de wensen van de familie, het draaiboek, de offerte, het ontvangen van de rouwkaart en adresgegevens, de manier waarop er gecommuniceerd wordt dat jij er bent als fotograaf, wie de factuur ontvangt en de manier waarop de foto's opgeleverd worden aan de familie.

Je kunt de diensten van andere dienstverleners en rouwbranchegenoten fotograferen. Deze foto's mag je echter niet zonder toestemming van de opdrachtgever delen met deze dienstverleners.

Stappen tijdens de nabewerking

Bepaal je eigen workflow. Na het aannemen van een opdracht kun je zo je eigen planning maken. Zaken die in je workflow horen te staan zijn het uploaden van je foto's, selecteren van de foto's, back-up maken van de RAW-files, nabewerking van de topfoto's, oplevering 1e selectie topfoto's, nabewerking 2e selectie foto's, albumontwerp maken, het album bespreken, aanpassingen doen, bevestiging sturen en order plaatsen, opleveren album.

Waarom rust voor jezelf belangrijk is

Om goede foto's te kunnen maken moet je als afscheidsfotograaf je rust kunnen bewaren. Anders ben je te gehaast, niet secuur in het pakken van de momenten en word je onzeker.

Hoe je voor rust kunt zorgen

Iedereen pakt zijn rust op zijn eigen manier. Het helpt om alle informatie op tijd te hebben en een tijdsplanning en checklist te hebben. Soms werkt Bach bloesem om rustig te worden. Bedenk wat je kunt doen wanneer je in lastige situaties terecht komt. Zeker van je zelf zijn helpt ook.

Probeer ook emoties en spanningen van je af te zetten, bijvoorbeeld middels meditatie, yoga, sport, ademhalingstechnieken of (voetreflex)massage. Sommige mensen helpt het om te praten over wat ze hebben meegemaakt. Denk hierbij wel goed na over met wie je hierover praat.

Probeer na een reportage iets te doen dat ontspanning geeft en waardoor je weer in balans kunt komen.

Boektitels

'Over rouw. De zin van de vijf stadia van rouwverwerking' Elisabeth Kübler Ross en David Kessler

'Helpen bij verlies en verdriet' Manu Keirse

'Ze zeggen dat het overgaat' Johan Maes en Evamaria Jansen

'Kanjer Guusje' Lowie van Gorp

'Bloggen doe je zo!' Esther Molenaar

Donateurs Crowdfunding -april '19

In de maand april hield ik een crowdfund campagne voor dit boek om deels uit de kosten te komen. Op het platform "voor de kunst" werden een video, tekst en tegenprestaties geplaatst. Het project is geslaagd en heeft het doelbedrag van €10.000,- behaald en overtroffen: [https:// www.voordekunst.nl/projecten/8430-dat-fotografeer-je-toch-niet-1](https://www.voordekunst.nl/projecten/8430-dat-fotografeer-je-toch-niet-1)

Een groot aantal van de donateurs die dit project wilden ondersteunen, lieten een stukje tekst achter op de site. Lees hieronder hun woorden.

Jeff Canaan

Ik geloof in de missie van Boukje. Zij is gewoon een topvrouw en ik geloof ook in haar.

Diana van Vugt

Boukje is een beste pleitbezorger van ons prachtige vak. Haar boek staat in voor meer erkenning van de meerwaarde van afscheidsfotografie.

Tinka Duineveld

Ik steun dit project omdat ik straks ook de cursus afscheidsfotografie ga doen en ik het heel mooi werk vind wat Boukje doet.

Els Hogervorst

Graag steun ik Boukje in het "verspreiden" van afscheidsfotografie. Zij is een ware ambassadeur!!

Marcel Wiegerinck

Gewoon een tof project en een super goed boek met alle ins en outs over afscheidsfotografie. Ik heb het boek in de proefversie mogen lezen.

Lowie van Gorp

Boukjes missie verdient alle steun. Uit eigen ervaring weet ik hoe belangrijk foto's kunnen zijn.

Sharon theuws-Bente

Ik vind dit een prachtig initiatief en ondersteun het graag. Ik hoop dat Boukje veel aandacht krijgt voor haar project.

Inge van Breenen

Omdat ik erg geïnteresseerd ben in dit onderwerp. Graag een boek erover wil hebben en zeker de workshop wil volgen.

Sonja Jaarsveld

Zo een mooi project wil ik graag ondersteunen. Succes Boukje!

Céline Snauwaert

Graag wil ik in België afscheidsfotografie bespreekbaar maken en geloof heel sterk in de meerwaarde van foto's tijdens een afscheid.

Perla Michiels

Als afscheidsfotograaf weet ik dat het een vak apart is. Soms moeilijk wel heel waardevol. Fijn om je te steunen om meer impact te maken.

Daan Barendse

Omdat ik zelf een album heb laten maken van de uitvaart van mijn echtgenote. Dat zou iedereen minstens moeten overwegen.

Martin van der Heijden

Daar ik dit belangrijk vind! "Beeldig" vasthouden van je herinneringen

Lia Zaal

Mooi initiatief om hier meer bekendheid aan te geven en mensen te laten zien hoe waardevol zo'n fotoverslag is voor nabestaanden.

Sandra Wijkhuisen

Boukje is een fantastische fotograaf die op de juiste momenten de mooiste foto's maakt. Foto's die je voor eeuwig dierbaar blijven.

Marion Centen

Boukje is een geweldige vrouw, zij verdient gewoon dat haar boek er komt.

Johan Horst

Een goede cursus en ondersteuning, Afscheidsfotografie verdient nog meer aandacht.

Maurice Dingelstad

Ik een voorstander ben van verbindingen maken met gepassioneerde dienstverleners in mijn vakgebied en mensen/families te inspireren.

Kristel Dallinga

Als collega afscheidsfotograaf ken ik Boukje persoonlijk en ik ben supertrots dat het haar gelukt is dit belangrijke boek te schrijven!

Anita Davids

Uit eigen ervaring weet ik hoe belangrijk het is om de liefde vast te houden. Daarom vind ik het werk dat Boukje doet fantastisch.

Gina Heynze

Omdat het een mooi initiatief is en ik hier graag meer over wil lezen.

Jeroen pijnenburg

Het voelt goed om hier aan bij te dragen. Succes Boukje!

Vivian Meijer

Uitvaartfotografie mag gezien worden.

Loren Canaan

Het is voor mij ongekend, ouderwets en jammer dat sommige mensen niet doorhebben dat een uitvaartfotograaf erbij hoort. Hopelijk kan Boukje haar boek iets moois brengen zodat dit de normaalste zaak van de wereld wordt.

Annette

Vaak wordt krampachtig omgegaan met onze dood terwijl die voor iedereen bij het leven hoort. Een mooie herinnering ondersteunt de verwerking

Renee Krijgsman

Heel veel succes met je boek Boukje, ik ben heel benieuwd!

Dick Vos

Als kapstok voor de herinnering moet afscheidsfotografie een vanzelfsprekende gewoonte worden

Inge van Vliet

Ik heb zelf ervaren wat voor prachtige foto's Boukje gemaakt heeft tijdens het afscheid van onze vader. Een waardevol bezit!

Esther Mostert

Als uitvaartbegeleider ben ik nieuwsgierig naar de inhoud. Ik ben benieuwd wat ik van een fotograaf kan verwachten. Belang van samenwerking.

Daisy Renders

Ik hoop dat veel mensen bewust worden van deze speciale vorm van fotograferen. Dat het mag en kan om een afscheid vast te leggen, voor later.

Ija Verstraten

Ik heb bij Boukje de opleiding gedaan en ik vind het belangrijk dat afscheidsfotografie op een goede manier wordt neergezet.

Sharon Leijs

Dit boek zal een meerwaarde zijn voor iedere fotograaf die zich met afscheidsfotografie bezighoudt. Afscheidsfotografie is een vak apart.

Jeannet van Vliet

Boukje laat ons zien hoe waardevol het is om herinneringen van ons definitieve afscheid te hebben.

Anja van Lierop

Foto's ondersteunen herinneringen, ze laten je opnieuw voelen wat er toen was. Inclusief liefde, dankbaarheid, zich gesteund voelen, enz.

Frank Verheyen

Uitvaartfotografie verdient het om meer bekendheid te krijgen. Het is een belangrijk instrument voor een betere rouwverwerking.

Maureen Mulder

Mooie missie van Boukje om afscheidsfotografie meer onder de aandacht te brengen.

Saskia van de Riet

Boukje breekt een lans voor de afscheidsfotografie, een heilzame weg naar acceptatie en bewust afscheid nemen: dit ligt dicht bij mijn hart.

Marjan van der Giessen

Al eens mogen werken met Boukje en ze is een geweldig mens met heel veel passie en vakkundigheid. Dat zie je terug in haar werk!

Ida Meertens

Dood en afscheid zijn omhuld met een boel taboes. Door deze thema's makkelijker bespreekbaar te maken helpt dit boek mensen verbinden.

Lucy Aarnink

Als pionier verdient Boukje alle steun en waardering om nu dit boek in de wereld te brengen. Afscheidsfotografie steunt en wordt nodeloos o

Leontine van Roosmalen

Als fotograaf en pensioencoach zie ik telkens weer hoe belangrijk foto's zijn tijdens en na een leven. Vandaar dat ik dit ook fotografeer.

Barend Zeegers

Mooi project, goed initiatief.

Anna Groot

Omdat ik jou Boukje een warm hart toedraag en hoop dat het boek een succes wordt!

Marjo Dekkers

Omdat je mijn collega bent en mij op weg geholpen hebt met afscheidsfotografie.

Esther Oldenziel

Boukje, ik steun je graag omdat ik je waardeer, om wie je bent én je drive om met jouw talent het verschil te maken. Chapeau! #Ode #afscheid

Amber Wassenaar Witzhausen

Het is zo belangrijk om intense herinneringen op foto's te hebben, omdat het verlies en verdriet dragelijker wordt. Foto's zeggen zoveel.

Else van Luxenburg

Zelf vind ik Afscheidsfotografie belangrijk. Mooi wat Boukje allemaal doet. Vooral bij ouders met kleine of te vroeggeboren kinderen

Irma van Tilburg

Ik draag Boukje een warm hart en toe en ben heel benieuwd naar het boek wat ze geschreven heeft.

Lucy Aarnink

Als pionier verdient Boukje alle steun en waardering om nu dit boek in de wereld te brengen. Afscheidsfotografie steunt en wordt nodeloos onderschat.

Marleen Buitink

Omdat ik achter uitvaartfotografie sta en omdat dit een mooie herinnering is voor de nabestaanden.

Jaap de Korte

Boukje is een doorzetter. Laten we haar zoveel mogelijk helpen!

Marianne van Bennekom

Ik wil aan nabestaanden kunnen uitleggen waarom goede fotografie belangrijk is bij een afscheid en om dat te ondersteunen is een boek fijn.

Loes van Bussel

Afscheidsfotografie vind ik belangrijk. Afscheid van een mens is ook een belangrijke mijlpaal in ons leven net als alle andere mijlpalen.

Kim Burgers-Schmeets

Prachtig en belangrijk wat Boukje doet.

Joyce Louise

Van het afscheid van mijn hondje zijn ook foto's gemaakt. Daar ben ik enorm dankbaar voor. Dus dit verdient mijn steun!

Eveline Renaud

Omdat ik het belangrijk vind om de afscheidsfotografie meer bekendheid te geven, omdat het waardevol is.

Bea

Omdat alle liefdevolle prachtige krachtige kunst aandacht verdiend. Nicole Boukje doet enorm haar best om de taboesfeer rondom afscheidsfotografie te laten verdwijnen. Hier sta ik 100% achter, vandaar mijn steun.

L. Vierbergen

Informatie en openheid rondom afscheidsfotografie is nodig!

Reineke

Mooi project en ik wil zelf als fotograaf ook meer weten over afscheidsfotografie

Marion

Door jou bracht ik de moed op om het afscheid van een vriend te fotograferen. Prachtige foto's gemaakt en veel waardering ontvangen.

Anonieme Donateurs

- Ik waardeer de gedrevenheid waarmee deze relatief nieuwe tak van fotografie op de kaart wordt gezet
- Waardevolle investering voor een mooi en dierbaar initiatief
- Boukje ken ik als een bevlogen mens met mooie idealen. In het laten uitkomen van haar dromen ondersteun ik haar graag!

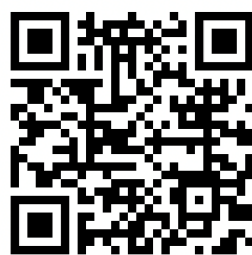

- Ik geloof in dit boek. Mooi zoals Boukje dit heeft opgezet
- Gewoon voor Boukje omdat ik haar passie, haar lef en haar creativiteit zo waardeer en ze een speciaal plekje in mijn hart houdt :)
- Op dat ik dit een prachtig initiatief vindt. Ik ben zelf ook fotograaf! En vind dat afscheidsfotografie bespreekbaar moet zijn.
- Belangrijk om mogelijkheden te promoten.
- Ik draag graag bij aan een emotioneel gezondere wereld. En dit boek zal daar zeker bij helpen.
- Omdat ik Boukje ken en in de eerste groep zat bij haar opleiding tot afscheidsfotograaf. Ben daarom nu heel benieuwd naar het boek daarover.
- Je inspiratie moet (nog) meer buiten komen. Het is net als de like-trust factor. Succes met de actie.
- Afscheidsfotografie kan een belangrijke rol spelen in de rouwverwerking, en ik vind het belangrijk dat mensen hiervan op de hoogte zijn.
- Waardevolle investering voor een mooi en dierbaar initiatief.
- Graag wil ik dit project steunen omdat foto's steun en kracht geven om te herinneren en te delen, daarbij gaat het over liefde!
- Fotografieren bij een uitvaart doe je niet 'zo maar'. Dit boek helpt fotografen hun werk goed en met liefde en respect te kunnen uitvoeren.

Internetbronnen

onderwerp	hyperlink n	QR code + bitly
Hoofdstuk 1 paragraaf 6		
TED talk van Amy Cuddy	https://www.ted.com/talks/amy_cuddy_your_body_language_shapes_who_you_are#t-2178	 http://bit.ly/TEDamy
Hoofdstuk 2 paragraaf 1		
Over Rouw, op de website van Ambo Anthos	https://www.amboanthos.nl/boek/over-rouw/	 http://bit.ly/over-rouw
Johan Maes	https://www.johanmaes.co/upload/SKMBT_C45113120317350.pdf	 http://bit.ly/MaesH3
Blog over theorie Johan Maes	https://www.steunbijverlies.nl/index.php/blog/26-blog-ervaringsverhalen/229-ervaringen-artikel-2	 http://bit.ly/4anderR

	https://www.huubmous.nl/2017/08/10/mythes-rond-het-rouwen/	 https://bit.ly/2xQzS1z
Rouwmeter	https://www.rouw.nl/rouwmeter/	 https://bit.ly/2N7d08u
Boukjes persoonlijke verhaal	https://www.miskraamverwerken.nl/mijn-ongeboren-tweeling-wilde-ik-niet-uit-elkaar-halen/	 https://bit.ly/2xJf3Wq
Hoofdstuk 2 paragraaf 2		
Copingstijltest	https://www.afscheidsfotograaf.nl/copingstijl/	 http://bit.ly/2J9BBaX
Hoofdstuk 2 paragraaf 3		
Blog voor Afscheidsmomenten	https://www.afscheidsmomenten.nl/positieve-gedragskenmerken-afscheidsfotograaf/	 http://bit.ly/gedragAF

<p>In Hoofdstuk Houding en Communicatie</p>	<p>https://www.afscheidsfotograaf.nl/omgaan-met-emoties/</p>	 <p>http://bit.ly/emotie5</p>
<p>Hoofdstuk 3 paragraaf 2</p>		
<p>Oefening om zonder oordeel te zijn</p>	<p>https://www.afscheidsfotograaf.nl/oordeelloos/</p>	 <p>https://bit.ly/oordeelloos</p>
<p>Wat vinden uitvaartverzorgers belangrijk rond afscheidsfotografie</p>	<p>https://www.afscheidsmomenten.nl/uitslag-onderzoek-bij-uitvaartleiders/</p>	 <p>http://bit.ly/uitslagUVL</p>
<p>Hoofdstuk 3 paragraaf 4</p>		
<p>Manieren om foto's te gebruiken voor marketing</p>	<p>https://www.afscheidsfotograaf.nl/7-manieren-om-je-fotos-te-gebruiken-voor-marketing/</p>	 <p>http://bit.ly/7maRKeT</p>
<p>Ambassadeur</p>	<p>https://www.afscheidsfotograaf.nl/hulp-van-een-ambassadeur/</p>	 <p>http://bit.ly/HulpAM</p>

Hoofdstuk 3 paragraaf 5		
Handhavingsacademie	https://handhavingsacademie.info/wat-is-de-betekenis-van-integriteit/	 http://bit.ly/2HaHai
Hoofdstuk 4		
Foto's op de begraafplaats	https://www.afscheidsfotograaf.nl/fotos-op-begraafplaats/	http://bit.ly/FotBEG
Hoofdstuk 5 paragraaf 1		
Website met mogelijke licenties	https://creativecommons.nl/	 http://bit.ly/CrComm
Hoofdstuk 5 paragraaf 2		
Vragen om foto's voor je portfolio	https://www.afscheidsfotograaf.nl/hulp-van-een-ambassadeur/	 http://bit.ly/HulpAM
Online ondertekenen	https://signrequest.com/nl/	 http://bit.ly/SiGnR

Hoofdstuk 6 paragraaf 2		
Versleutelde websites	https://cap5.nl/google-straft-website-formulieren-zonder-ssl/	 http://bit.ly/Cap5ssl
Voorbeeld van website Afscheidsmomenten	https://www.afscheidsmomenten.nl/avg-privacywet/	 http://bit.ly/4avGP
Hulp bij de AVG	https://www.afscheidsfotograaf.nl/avghulp/	 http://bit.ly/4AVGh
Hoofdstuk 8 paragraaf 2		
Stappen uitvaartreportage maken	https://www.afscheidsfotograaf.nl/stappenplan-uitvaartreportage/	 http://bit.ly/50stap
Hoofdstuk 8 paragraaf 5		
Sjabloon voor workflow	https://www.afscheidsfotograaf.nl/workflow/	 http://bit.ly/WorkfLOW

"Verlies overleven is niet loslaten, maar anders leren vasthouden in de herinnering. Dit boek over afscheidsfotografie is hierin een betekenisvolle bijdrage." Manu Keirse, auteur van "Helpen bij verlies en verdriet. Een gids voor het gezin en de hulpverlener".
Manu Keirse

Een vernieuwend en inspirerend boek over een minder bekende kant in de fotografie. De praktijkvoorbeelden spreken mij enorm aan. Zowel de fotografische situaties maar zeker ook de omgang van de fotograaf met familie en nabestaanden van de overledene zijn een belangrijk onderdeel in dit boek. Dit boek laat zien dat het vak meer is dan alleen maar foto's maken. Dit geldt voor de fotograaf maar ook voor nabestaanden. Ik zie echt de waarde van een fotoboek in, dat zeker gaat helpen bij het rouwproces. Als

je aan afscheidsfotografie doet of wil gaan doen is dit HET boek om je voordeel mee te doen.
Marcel Wiegerinck

Boukje Canaan haar missie is een emotioneel gezondere wereld creëren. Sinds het verlies van haar moeder kwam het op haar pad: afscheidsfotografie. Ze ontwikkelde zichzelf tot een ware expert en kent de waarde van afscheidsfoto's. Erkenning voor dit unieke vak is nodig om draagkracht te krijgen voor deze niche binnen de fotografie. Met dit boek zet ze wat neer. Het verdient aandacht. Na het lezen laat je het mogelijk wel uit je hoofd een gewone fotograaf te vragen bij een afscheid.

Dit boek geeft stap voor stap aanwijzingen waar je allemaal als fotograaf op moet letten, hoe je voorbereid kunt zijn, welke houding en gedrag van de fotograaf verwacht wordt, maar vooral ook hoe je omgaat met emoties en rouw van anderen in deze rol. Afscheidsfotografie wordt in een professionele setting neergezet.

